

Araştırma Makalesi/Research Article

Osmanlı Devleti'nin XIX. Yüzyıl Ordu Atı Tedarik Mekanizmaları Hakkında Arşiv Belgeleri Üzerinden Bir Tartışma*

Seda Tan**

(ORCID: 0000-0002-3622-1038)

Makale Gönderim Tarihi

05.08.2023

Makale Kabul Tarihi

12.08.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Tan, S., "Osmanlı Devleti'nin XIX. Yüzyıl Ordu Atı Tedarik Mekanizmaları Hakkında Arşiv Belgeleri Üzerinden Bir Tartışma", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (Eylül 2023): 1899-1922.

APA: Tan, S. (2023). Osmanlı Devleti'nin XIX. Yüzyıl Ordu Atı Tedarik Mekanizmaları Hakkında Arşiv Belgeleri Üzerinden Bir Tartışma. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 1899-1922.

Öz

Osmanlı Devleti atçılık kültürünün ileri seviyeye ulaştığı bir siyasi yapılanma olmuştur. Bunda Orta Asya bozkır geleneğinden önemli ölçüde nasip edilmesi belirleyici bir etkidir. Öte yandan devlet de açtığı yetiştiricilik kurumlarıyla bu geleneği himaye ve teşvik eden bir rol üstlenmiştir. Böylece Osmanlılar atın ordu güçlerinin bel kemiğini teşkil ettiği devirlerde büyük süvari kuvvetlerine sahip olan ve bunu kendi iç dinamikleriyle besleyebilen sayılı devletten biri olmayı başarmıştır. Ancak devletin aynı zamanda bir çözülme süreci yaşadığı XIX. yüzyılın siyasi, askeri ve ekonomik değişkenleri içerisinde at yetiştiriciliği de

* Bu makale danışmanlığını İsrail Kurtcephe'nin yaptığı ve Seda Tan tarafından hazırlanan "Osmanlı Devleti'nde at yetiştiriciliği (1842-1918)" başlıklı Doktora Tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, sedatan@akdeniz.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of History, Turkey.

ciddi bir gerilemeye maruz kalmıştır. Devletin kadim yetiştiricilik ocaklarını bünyesinde barındıran ‘tımar sisteminin tasfiyesi’ ve 1853-1856 Kırım Savaşı’nı takiben ‘ordu atlarının dış piyasalardan tedarikine yönelinmesi’ söz konusu gerilemede belirleyici rol üstlenen iki önemli gelişme olmuştur. Ele alınan çalışma Osmanlıların askeri nitelikteki at ihtiyacını dış piyasalardan tedarik etmeye çalıştığı 1890-1900 aralığını ele almaktadır. Dış alımların yoğun olduğu bu aralıkta birinci el kaynak niteliğindeki resmi devlet kayıtlarından hareketle konunun temel bazı dinamikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, süvari, topçu, at, satın alım

A Discussion on the Archival Sources about Military Horse Supply Mechanisms of the Ottoman Empire in the 19th Century

Abstract

The Ottoman Empire was a political organisation in which equestrian culture reached an advanced level. The significant share of the Central Asian steppe tradition was a decisive factor in this. On the other hand, the state also assumed the role of patronising and encouraging this tradition with the breeding institutions it opened. Thus, the Ottomans were one of the few states that had large cavalry forces at a time when the horse constituted the backbone of the army forces, and were able to nourish this force with their own internal dynamics. However, within the political, military and economic variables of the XIXth century, when the state was going through a process of dissolution, horse breeding was also subjected to a serious decline. The liquidation of the fief system, which embodied the ancient breeding centres of the state, and the shift towards the procurement of army horses from foreign markets following the Crimean War of 1853-1856 were two important developments that played a decisive role in this decline. This study analyses the period between 1890 and 1900, when the Ottomans tried to procure military horses from foreign markets. In this period of intensive foreign procurement, some of the basic dynamics of the issue have been tried to be revealed based on official state records, which are first-hand sources.

Keywords: Ottoman, cavalry, artillery, horse, purchase

Giriş

Büyük süvari güçlerine sahip çağdaşı diğer uluslarda olduğu üzere Osmanlı Türklerinde de atçılık kültürü ileri bir seviyede olmuştur. Özellikle devletin klasik döneminde bu kültürün doruk noktasına ulaştığı bilinmektedir. Nitekim birçok kaynak bu devrede ordunun vurucu

gücünü temsil eden süvari birliklerinin mevcudunun 200.000'e ulaştığını kaydetmektedir. Osmanlılar, söz konusu ordu gücünü tesis edecek ekonomik kaynakları kendi öz varlığından bulup çıkarmayı, etkin biçimde kullanmayı ve devamlılık arz edecek şekilde kurumsallaştırmayı bilmişlerdir. Bu sayede 1850'li yıllara kadar kara ordularının at ihtiyacını yerli mahsulü olarak tabir edilen ve yurt toprakları dahilinde yetiştirilen hayvanlardan karşılamışlardır. Osmanlı köylüsü, devlet menfaatini birinci sıradan alakadar eden bu görevin ifasında aktif bir role sahip olmuştur. Ordu ihtiyacı olan atlar hemen tamamıyla yerli üreticiden tedarik edilmiştir. Buna karşılık devlet de orduda atın gücünü takdir ederek açtığı kurumlar sayesinde yetiştiricilik faaliyetlerini hem organize etmiş hem de desteklemiştir.¹

Ancak devletin aynı zamanda bir çözülme süreci yaşadığı XIX. yüzyılın siyasi, askeri ve ekonomik değişkenleri içerisinde at yetiştiriciliği de ciddi bir gerilemeye maruz kalmıştır. Yaşanan bu gelişmenin en önemli nedeni, özellikle tımar sisteminin lağvıyla birlikte sistem dahilindeki taycı, yundcu, bargiran-ı topkeşan cemaatleri gibi temel bazı yetiştiricilik ocak ve teşekküllerinin tasfiye edilmesidir. Devlet, sistemin lağvıyla birlikte yavaş yavaş ortadan kalkan bu kaynakların yerine ordu birliklerine hayvan tedarik edecek yeni ve daimi bir kaynak yaratamamıştır. Her ne kadar III. Selim döneminden itibaren saraya ait bazı yetiştiricilik çiftlikleri açılmış, II. Mahmud döneminde bunlardan spesifik bazıları ordu atı üretimine hasredilmişse de yeniden organize edilen ordunun at ihtiyacı sorunu devletin askerî alandaki başlıca problemlerinden biri olarak varlığını XX. yüzyılın ilk çeyreği tamamlanana kadar korumuştur.²

Tımar sisteminin lağvı, XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren devletin resmi yetiştiricilik kurum ve kaynaklarını peyderpey ortadan kaldırırken 1850'lerden sonraki bazı diğer gelişmeler de bu kez halk yetiştiriciliğini ciddi bir gerilemeye maruz bırakmıştır. Bu bağlamdaki dönüm noktasının 1853-1856 Kırım Savaşı olduğu kaydedilir. Muhtelif kaynakta Osmanlıların bu savaştan sonra müttefiklerinden savaş sahasındaki

¹ Seda Tan, *Osmanlı Devleti'nde At Yetiştiriciliği (1842-1918)*, Basılmamış Doktora Tezi, Antalya 2015, s. 15, Selahattin Batu, *Türk Atları ve At Yetiştirme Bilgisi*, Ankara, 1938, s.48, 55.

² Tan, a.g.t., s.15-20.

hayvanlarını satın aldığı ve kârlı bulduğu bu hamleyi bir teamüle dönüştürerek ordu hayvan ihtiyacını dış piyasalardan karşılamaya başladığı ifade edilmektedir.³ Bu teoriyi destekleyici nitelikte bazı arşiv kayıtları da mevcuttur. Söz gelimi 1856 tarihli bir resmi evrakta Osmanlı hükümetinin İngilizlerden 1280 adet süvari ve koşum hayvanı satın aldığı gösterilmektedir.⁴ Ancak diğer müttefiklerden bu tarz bir satın alım yapıldığına dair bir evraka rastlanmamıştır. Bu da Kırım Savaşı sonrası yaşanan bu durumun asıl etkisinin bir kırılma noktası yaratması olduğunu düşündürmektedir. Zira Osmanlılar takip eden yıllarda dışarıdan hayvan tedarikini daha elverişli bulmuşlardır. Örneğin, 1862 yılında orduların süvari ve topçu hayvanı ihtiyacı (toplam 2900 hayvan) iç piyasalardan tedarik edilmişken, ertesi yıl, ihtiyaç duyulan hayvanların (2000 süvari ve 1000 adet topçu hayvanının) tedariki için Avusturyalı bir at müteahhidinin aracılığı ile Eflak taraflarından alım yapılması kararlaştırılmıştır.⁵ Seraskerlik 1866 yılında I. ve III. Ordu topçu, süvari ve ihtiyat alaylarının ihtiyacını gerekçe göstererek 1.100 hayvan satın alınmasını istemiş, bunların Rusya'dan temin edilmesi karara bağlanmıştır.⁶ 1869 yılında ise topçu askeri için hayvan satın alınmak üzere bir kere daha dış kaynaklara başvurulmuş ve bu maksatla Peşte'ye bir komisyonun gönderilmesi kararlaştırılmıştır. 1870'te Hassa topçu alayı için teslimatı yapılan hayvanların bu kafileden olduğu tahmin edilmektedir.⁷

Böylece dışarıdan hayvan alımının kalıcı bir uygulama haline gelmesi yerli yetiştiricilik faaliyetlerine büyük zarar vermiştir. Nitekim 'yerli ırkların ıslahı' ve 'halk yetiştiriciliğinin canlandırılması', 93 Harbi diye de tabir edilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası dönemin fenomen başlıkları olmuştur. Yine de yalnız at cinsi değil totalde ülke hayvanlarının genel bir yozlaşma halinde olduğu bilgisinden hareketle halk yetiştiriciliğindeki gerilemeyi tek başına bu olguya atfetmek doğru

³ Nurittin Aral, *Türkiyede Yetiştirilen Hayvan Türleri Yetiştiricilik Tarihi ve Teknolojisi (1923-1931)*, Ankara, 1974, s.78.

⁴ BOA.HR.SYS. 1356/14.

⁵ BOA.İ.DH. 513/34933; BAO.A.MKT.MHM. 281/75.

⁶ BOA.A.MKT.MHM. 361/35. Ayrıca bkz. Tolga Akay, "19. Yüzyılda Macaristan'dan At İthalatı Ve Osmanlı Atçılığına Etkileri", *Vakanüvis*, 6 (Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı), 2021, s.37.

⁷ BOA.A.MKT.MHM. 437/30; BOA.İ.DH. 611/42611.

değildir. Diğer yandan ordu eksiklerinin dış piyasalardan ikamesi zamanla Hazine için de daimi ve yıpratıcı bir gider kalemi haline gelmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşını takiben ordunun daha da belirgin hale gelen ihtiyaçlarına karşılık Osmanlı maliyesinin giderek bir dar boğaza sürüklenmesi; *halk yetiştiriciliğinin yeniden canlandırılması, yerli ırkların ıslahı ve üretimi* gibi milli bir yetiştiricilik politikasına atıfta bulunan kavram ve ifadelerin telaffuzunu sıklaştırmıştır.⁸ Ancak hükümetin iç kaynaklara yönelmesine rağmen halk üretiminin süreçte büyük zarar görmesi ve yerli hayvanların ırk vasıflarını yitirmiş olmaları nedeniyle uzun süre daha ordu hayvanları dışarıdan alınmaya devam etmiştir. Özellikle 1890-1900 yılları Osmanlıların büyük toplu alımlar gerçekleştirdiği bir süreçtir.

1890-1900 Yılları Arasında Osmanlı Ordularının Hayvan Eksiklerini Gidermek İçin Yapılan Bazı Alımlar

Osmanlı idarecileri 1860'lı yıllardan itibaren yapılan toplu alımların Hazine için daimi ve yüklü bir masraf kalemi oluşturduğunun farkındadırlar. Bu durum Osmanlı maliyesinin 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası bir dar boğaza girmesini, buna karşılık at ihtiyacının daha da artmasını takiben daha zorlayıcı bir hal almış, başta dönemin padişahı II. Abdülhamid olmak üzere devlet yöneticileri tarafından yerli kaynaklara dönülmesi sıkça dile getirilir olmuştur. Bu çerçevede yetiştiricilik politikaları yeniden gözden geçirilip önemli bazı reformlara imza da atılmıştır. Ancak uygulamalardan somut sonuçlar elde edilmesi, yetiştiricilik bağlamında zamana bağlı bir olgu olduğundan dışarıdan at tedariki artarak devam etmiştir. Nitekim savaş sonrasında yaklaşık 10 yıllık sürece yayılmış hayvan alımlarını gösteren resmi yazışma içerikleri bunu açık biçimde yansıtmaktadır.

Çalışmanın ele aldığı on yıllık tarihi süreçte ordu ihtiyacının temini için yapılmak istenen en erken toplu alımlardan birisi Temmuz 1890 tarihlidir. Bu tarihte Osmanlı orduları içinde ayrı ve stratejik bir öneme sahip olan II. Ordunun hayvan eksikleri ele alınmıştır. Esasen II. Ordunun hayvan ihtiyacı, hükümetin gündemini daha sonraki yıllarda da sıkça meşgul eden bir konu olacaktır. Zira bilindiği üzere *Osmanlı İkinci Ordu-yu Hümayunu* İstanbul, yani payitaht merkezlidir. Bu bakımdan hem

⁸ Tan, a.g.t., s.18.

başkentin güvenliğinin sağlanmasında hem de olası bir savaş durumunda ülkenin askeri stratejilerinin belirlenip uygulanmasında kritik değerdedir. Dolayısıyla bu orduya hareket gücü veren hayvan varlığı, Osmanlı yöneticileri için kendi kaderine terk edilemeyecek bir mesele olmuştur.⁹ Bununla birlikte 1890 yılı içerisinde söz konusu ordunun ihtiyacının tedariki gerçekleşmemiştir. II. Ordu Müşirliğinden Edirne Vilayetine yazılan bir resmi yazı, bunun gerekçesi hakkında araştırmacıya fikir sunmaktadır. Buradan öğrenilebildiğine göre merkezi hazineden askeri ihtiyaçlar için her yıl belli bir tahsisat ayrılmış olmasına karşın doğrudan vilayet gelirlerinden tedarik edilmesi gereken bu gibi meblağlar yerel idarelerden alınamadığından hayvan temininde gecikmeler yaşanmaktadır. II. Ordu kumandanlığı da bu çerçevede ödenek alması gereken Edirne vilayetine uyarıda bulunmuş ve süvari ve topçu birliklerindeki eksikler nedeniyle ordunun hareket kabiliyetini yarı yarıya yitirdiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte işaret edilen meblağ alınamamış ve II. Ordu süvari ve topçu hayvanı ihtiyacı meselesi 1890 yılı dahilinde çözülememiştir.¹⁰

1890 yılı sonlarında bu kez IV. Ordu bölgesi için süvari ve top çeker hayvanı alımı gündem maddesi olmuştur. Ancak denebilir ki bu doğrultuda yapılan müzakerelerin belki de en dikkate değer yönü Ordu Müşiri Zeki Paşa'nın süvari ve topçu hayvanlarının tedarikinde izlenecek yolla ilgili yorum ve değerlendirmeleridir. Merkeze çekilen ve önemine binaen Yıldız Sarayı'nın da dikkatine sunulan bir telgraf içeriğinde Müşir Zeki Paşa kendi ordu bölgesindeki eksiklerin yine aynı bölgeden, özellikle de önde gelen bir yetiştiricilik sahası olan Aziziye kazasından ve aynı misyondaki Kürt aşiretlerinden temin edilebileceğine işaret etmektedir. Buna göre bölge hem süvari hem de top çeker hayvanı tedarikine elverişlidir. Buradan 3.000 kadar hayvan uygun fiyatla tedarik edilebilir. Zeki Paşa'ya göre zaten her iki tip hayvan temininde izlenmesi gereken yol da bu; yani yerli kaynakların kullanılmasıdır. Ülkenin eskiden de kendi hayvanını kendisinin temin ettiğine vurgu yapan Paşa, ithal edilen hayvanların iklime elverişsizlikleri nedeniyle faydasızlıklarına ve Hazineye iki kat masraf yarattıklarına vurgu yapmış ve ithal ikamesinden başta Rusya olmak üzere pek çok ülkenin vazgeçerek yerli kaynaklara

⁹ BOA.Y.PRK.ASK. 94/6.

¹⁰ BOA.Y.PRK.ASK. 62/33.

yöneldiklerini belirtmiştir. Osmanlılar da aynı yolu izlemeli, iç piyasadan alım yaparak kendi üreticisini teşvik etmelidir.¹¹

Bin sekiz yüz doksan bir yılı da bir önceki yıl gibi ordunun nizami tertiplerini tamamlamak için çok sayıda hayvan satın alınmasını gerektiren bir yıl olmuştur. Temmuz ayına ait bir kayıt süvari ve topçu birlikleri için totalde 5.000 hayvanlık büyük bir alım yapılmak istendiğini, bunun için de 150.000 liralık ödenek ayrıldığını göstermektedir.¹²

1892 yılında bir grup Macar hayvanının yine ordu eksiklerini temin için satın alındıkları öğrenilse de bu ilk kafilenin sayısı tam olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte bunlardan 109'unun IV. Ordu ihtiyacı için olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar Trabzon'a gönderilmek istenseler de ordu bölgelerine ulaşmadan Süvari Ertuğrul ve mızraklı alayı için ayrılmışlar, mevcutları 79'a düşmüştür. Buradan anlaşıldığına göre payitahtta da ordu birliklerinde eksikler tespit edilmiştir. Yerlerine yenilerinin konabilmesi ikinci bir kafele olarak aynı yılın Ağustos ayında 600 süvari bineği siparişi daha padişah iradesi ile onaylanmıştır. Kaynak yine Macaristan olup bu çerçevede bir at müteahhidiyle kontrat yapılmıştır. Alımın kısa süre zarfında (aynı ay içerisinde) yapılması planlandığından alınacak hayvanların sıhhi kontrolleri için Macaristan'a gönderilecek uzmanların belirlenmesine girilmiştir.¹³

1893 yılında merkezi İstanbul olan II. Ordunun tedarik edilemeyen hayvan eksikleri, 'ordu hayvanı alımı' başlığı altında bir kere daha hükümetin gündemini meşgul etmiştir. Sürüp giden yazışmalardan anlaşıldığına göre ordular için hayvan alım zamanı genel bir teamülle baharda yapılmakta, kışa hayvan eksikleri tamamlanmış olarak girilmesi istenmektedir. II. Orduda da aynı usulden hareketle nizami tertipler bahardan itibaren tamamlanmak istenmiş, ancak satın alım için ordu kumandanlığına tahsis edilen ödenek vilayetten tahsil edilemediğinden satın alım gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle II. Fırka Kumandanı Ferik Şükrü Paşa Seraskerlik nezdinde girişimde bulunarak II. Ordunun başkent için sahip olduğu önemi bir kere daha hatırlatmak gereği duymuştur. Buna göre ordu mevcudu altı alay olduğu halde hayvan

¹¹ BOA. Y.PRK.ASK. 67/46.

¹² BOA.İ.MMS. 122/5250.

¹³ BOA.BEO. 45/3364; BOA.Y.PRK.ASK. 84/36.

sayısındaki azalma nedeniyle iki alay muadiline düşmüştür. Bu askeri bir tehdit durumunda hayati değerde bir problemdir ve hemen çözülmesi gereklidir. Dolayısıyla kısa sürede ordunun eksiklerinin tamamlanması için girişimde bulunulmuştur.¹⁴ Bu çerçevede öncelikle eksiklerin tespitine girişilmiştir. Öğrenildiği kadarıyla ordu mevcudu 1.279 olup 2.414 hayvan açığı vardır. Seraskerlik ihtiyacının tamamlanabilmesi için bütçeye hayvan esmanı adı altında dahil edilip vilayetlerden tahsil olunacak olan meblağın en kısa zamanda temin edilmesini bildirmiştir. Temmuz ayında gerçekleşen bu yazışmaları takiben yıl sonuna kadar kimi satın alımlar yapılmıştır. Bu doğrultuda ilk etapta temin edilen 434 hayvanla birlikte mevcut 1.713'e yükselmiştir. Ayrıca yine aynı yıl Macaristan'dan satın alınan 160 hayvanın da buraya sevki ile sayının 1.873'e çıkarılması öngörülmüştür. Ayrıca bu orduya mensup seyyar topçu ve seyyar süvari alaylarındaki eksikler de tespit edilip giderilmesine ilişkin çalışma yapılmıştır. Anlaşıldığına göre 1.893 senesinde II. orduya mensup seyyar topçu alayları ile süvari topçu taburu hayvanlarının mevcut miktarı; koşum hayvanı olarak 1.436, ve binek hayvanı olarak 669 adet olup, alınması gereken koşum hayvanı sayısı koşum için 544 ve binek için 203 olarak belirlenmiştir¹⁵.

Tablo 1. 1892 Yılı İtibarıyla II. Ordunun Süvari Alaylarının Hayvan Mevcudu İle İthal Olunup Buraya Sevk Olunan Hayvanları Gösterir Tablo

İlgili Birimi	Hayvan Sayısı
Yedinci Süvari Alayı	267
Sekizinci Süvari Alayı	159
Dokuzuncu Süvari Alayı	227
Onuncu Süvari Alayı	199
On Birinci Süvari Alayı	246

¹⁴ BOA.Y.PRK.ASK. 62/33.

¹⁵ BOA.Y.PRK.ASK. 94/6; BOA.Y.MTV. 60-101.

On İkinci Süvari Alayı	181
Toplam	1279
Sevk olunan	434
Toplam	1713
Macaristan'dan satın alınan	160
Toplam	1873
Nizami tertibine ulaşması için alınması gereken	1127

Kaynak; BAO.Y.PRK.ASK. 94/6

Ertesi yıla, yani 1894'e ait arşiv kayıtları yine orduların nizami tertiplerindeki kayda değer azalmalara, bunların neden olduğu muhtelif problemlere (askeri, siyasi veya sosyal) ve nihayetinde de eksiklerin tamamlanmasının temel engeli olan ekonomik sıkıntılara işaret etmektedir. Şöyle ki; bu kez V. Ordu bünyesinde yer alan Karaferye'de Süvari VI. Alayı ile Trablusgarp Fırkası topçu bataryaları hayvanlarının nizami tertiplerinin tamamlanması istenmektedir. Zira Karaferye'deki hayvan sayısı minimum 500 kadar olması gerekirken alay mevcudu 244'e düşmüştür. Bu da yarı yarıya bir küçülmeye işaret etmektedir. Halbuki bu alay perakende halde dört beş mevki de eşkiya takibi yapmaktadır. Hayvan sayısındaki azalma ise Balkanlardaki bu karışık bölgede bahse konu önemli görevin icrasını zora sokmaktadır. Alaya ayrıca beş adet mekkari/yük hayvanı istenmiştir. Trablusgarp fırkasındaki topçu bataryalarının nizami tertibi için de 171 baş koşum, 111 baş binek hayvanıyla 59 baş katıra ihtiyaç olduğu gösterilmiştir. Burası da Karaferye gibi askeri düzenin muhafaza edilmesi gereken bir bölgedir. Osmanlı'nın zayıflayan gücüne mukabil yerel hareketler söz konusu olabilmektedir. Her iki bölgedeki eksiklerin tamamlanması için ordu kumandanlığına 1.612.500 kuruşluk bir ödenek tahsis edilmiştir. Ancak vilayet gelirlerinden tahsili gereken söz konusu meblağ ordu

kumandanlığı buralarda da alamamıştır. Dolayısıyla kış mevsimine girildiği halde hayvan alımı yapılamamıştır.¹⁶

Aynı yıl VI. ve II. Ordunun hayvan eksiklerinin tamamlanması da resmi yazışmalarda dikkat çeken bir konu olmuştur. VI. Ordunun süvari ve topçu hayvanı eksikleri totalde 1894 yılı için 2.703 baş olarak tespit edilip bunlar için bütçeye 72.450 kuruş ve koşum, eğer vs. ekipman ihtiyaçları için de ayrıca 119.800 kuruş ödenek konması öngörülmüştür. Bununla birlikte Eylül ayı gelip satın alım mevsimi geçtiği halde bu ödenek vilayet idaresinden tahsil edilerek hayvan eksikliği tamamlanamamıştır. Bu da ordu cephesinde şikayet konusu olmuştur.¹⁷

II. Ordunun eksikleri ise 950 süvari ve 940 baş topçeker hayvanı olarak belirlenmiştir. Bunların tedariki noktasında verilen karar; daha cüsseli olması gereken topçeker (o günün tabiriyle top-keşân) hayvanlarının Rusya'dan, diğerlerinin iç piyasalardan temin edilmesi yönündedir. Topçekerlerin Rusya'dan tedariki kararı oldukça dikkat çekicidir. Çünkü 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'na kadar olan süreçte Osmanlılar cüsseli hayvan alımında çoğunlukla Macaristan'ı tercih etmişleridir. Savaştan sonra ise Rus kaynaklarına yönelinmiştir. Zira Avusturya Devleti savaş öncesinden başlayarak tarafsızlık gerekçesiyle Osmanlıların bölgedeki alımlarını engellemeye çalışmıştır.¹⁸ Bu durum resmi kayıtlara da yansımıştır. Her ne kadar hükümet Rusya'dan hayvan tedarikinin daha ucuza geldiği ve fiziki yakınlık düşünüldüğünde ek olarak daha pratik olduğunu dillendirse de¹⁹ yaşanan deneyim savaş sırasında bu tarz engellemelerin olabileceğini ve bunun stratejik sonuçlar doğurabileceğini göstermiştir. Belirtilen nedenle gerek

¹⁶ BOA. BEO. 358/26813; BOA.BEO. 339/25415.

¹⁷ BOA.BEO. 477/35703.

¹⁸ Avusturya savaş sırasında da Osmanlı Devleti'ni bazı engellemeleriyle zor durumda bırakmıştır. Savaş sırasında nakliye grubu haricindeki hayvan sıkıntısının başlıca nedenlerinden birinin, satın alınmış olduğu halde Osmanlı topraklarına sevkıyatı yapılmayan Macar kökenli hayvanlar olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar çoğunlukla Temeşvar taraflarından tedarik edilmişler ve ilan edilen tarafsızlık beyannamesi gerekçe gösterilerek Avusturya'da el konulmuşlardır. Burada, iki kafile halinde alınan toplam 1500 kadar hayvan (çoğunlukla topçu hayvanı) söz konusudur. BOA.Y.A.RES. 11/58; BOA.HR.SYS. 1237/11; BOA.İ.HR. 276/16830; BOA.İ.DH. 753/61484. Ayrıca bkz. Tolga Akay, *Osmanlı Ordusunda At (1856-1908)*, İstanbul, 2021, s.118.

¹⁹ BOA.Y.PRK.MYD. 15/44.

1894'teki bu alımda gerekse devamlılık arz eden bir karar olarak cüsseli olması gerekmeyen süvari hayvanının iç piyasalardan tedariki yolunu izlemeye başlamıştır. Bu tutum, ordu için hayvan temininde hükümetin bir politika değişikliğine gittiğinin ve yerli üretim kaynaklarını canlandırmaya çalışarak iç piyasalara yöneldiğinin açık bir göstergesidir. Nitekim aynı tarihlerde neslin ıslahı ve teksiri çalışmalarına da ivme kazandırılmıştır. Diğer yandan bu süreçte mecburi olarak yürütülen dış alımlarda tek kaynağa yönelinmeyip bir denge politikası izlenmiştir.²⁰

1895 yılında erken alımlardan birisi teamüle uygun olarak Mayıs ayında yapılmıştır. Bu çerçevede merkezi Selanik olan III. Ordu için hayvan tedariki gerçekleştirilmiştir. İhtiyaç duyulan 50 baş topçu hayvanı Rusya'dan, 32 baş süvari hayvanı Anadolu'daki yerli yetiştiriciden temin olunmuştur. Bunlar İdare-i Mahsusa vapuruyla Selanik'e nakledilmişlerdir.²¹ Eylül ayında yapılması gündeme gelen başka bir alımda ise ordunun bazı süvari ve topçu bölüklerindeki hayvanı açığı 1650 baş olarak tespit edilmiş ve bunun için 4.526.000 kuruşluk bir ödenek ayrılmıştır. Kayda değer bir gelişme olarak bahse konu hayvanlar için yine Macar kaynaklarına yönelindiği ifade edilebilir.²² Zira Macar ırkları hem ordu atı ihtiyacının karşılanmasında hem de ıslah faaliyetlerinde tercih edilen niteliklere sahip hayvanlardır ve Osmanlılar bu kaynaktan kolay kolay vazgeçmek istememişlerdir.

Ertesi yıl orduların hayvan ihtiyacına ilişkin kayıtlar 600 süvari ve 2000 baş topçu hayvanı eksliğinin tespit edildiğini göstermektedir. Her iki grubun tedarikinde de dış kaynaklara yönelinmiş ve her iki grubu da Rusya'dan temin etmek üzere Rusya tebaasından Çerepakın²³ isimli bir müteahhit ile anlaşılmıştır. Buna göre süvari hayvanlarının bedeli 2.400 Osmanlı lirası olup peşin, topçeken hayvanlarının bedeli olan 6.000 Osmanlı lirası da üç taksitte ödenecektir.²⁴ Hayvanlar Odessa limanında bir Osmanlı heyeti tarafından teslim alınacaklardır. Osmanlılar bu tarihlerde dönemin terminolojisi ile 'baytarlık' olarak ifade ettikleri

²⁰ Akay, a.g.e., s.167.

²¹ BOA.Y.MTV. 120/100.

²² BOA. BEO. 682/51129.

²³ Akay ismin aslını Tcherepakhine olarak vermektedir. Age., s.136.

²⁴ BOA.BEO. 865/64822; BOA.BEO. 862/64587; BOA.BEO. 853/63931.

veteriner hekimlik teşkilatını görece güçlendirmişlerdir.²⁵ Hayvan hastalıklarının engellenmesi noktasında da fazlasıyla hassastırlar. Dolayısıyla bu tür alımların bir süreden beri özellikle baytarlar nezaretinde yapıldığı bilinmektedir.²⁶ Hatta görevlendirilen baytarlar dahi titizlikle seçilmeye başlanmıştır. Bu örnekte de baytar kontrolü sonrası alımın yapılması üzerine anlaşılıp kontrat yapılmıştır. Ancak 1896 Kasım'ına ait resmi yazışmalar Bank-ı Osmani kanalıyla müteahhide verilecek hayvan bedelinin ödenmesi noktasında bazı sıkıntılar yaşandığını göstermektedir.²⁷ Bunun aşılabilmesi için kredi kullanılması yoluna gidilmesi planlanmış, neticede Hazine'den kambiyo senedi verilmesi yoluyla sorunun çözülmesi karara bağlanmıştır.²⁸

Ordu hayvanlarının tedariki noktasında 1897 yılı önemli bir yıldır. Bu tarihte ordunun hayvan eksikliği sorununu iç kaynaklarla çözebilmek için askeri cephede konu bir kere daha müzakere edilerek yeni ve köklü bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu çerçevede Avrupa menşeli bir uygulama olan remont sisteminin Osmanlı'ya adaptasyonu karara bağlanmıştır. Remont usulünün kabulüyle birlikte ordunun hayvan sorununun Harbiye Nezareti çatısı altında oluşturulan bir teşkilatlanma ile çözümlenmesinin yolunu açmıştır.²⁹ Ancak sistem ürünlerini hemen veremeyeceği için ordu ihtiyaçları ithal ikamesiyle karşılanmaya devam etmiştir. Bu nedenle de orduların ihtiyaç duyduğu hayvanların bir kısmı 1897 yılında yine en elverişli iki kaynaktan biri olan Rusya'dan tedarik edilmeye çalışılmıştır. Osmanlı hükümeti Ocak-Şubat aylarında, alınması gündeme getirilen ilk katile için yine Rus müteahhit Çerepakın ile anlaşmıştır. Bu tertipte 800 süvari 700 baş topçu hayvanı alınması kontrata bağlanmıştır.³⁰ Mart ayında 400 süvari ve 500 koşum hayvanı

²⁵ Teşkilatın gelişimi hakkında bkz. Berfin Melikoğlu Gölcü, Atilla Özgür, "Osmanlı Devleti'nde Sivil Veteriner Hekimliğine Yönelik İlk Mevzuat Düzenlemeleri" *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 62 (1), 2015.

²⁶ Erken tarihli başka bir örnek için bkz. BOA.DH.MKT. 146/47. Daha geç tarihli bir örnek için bkz. Seda Tan, "Osmanlı Devleti'nin Sığır Vebası Mücadelesinde Unutulmuş Bir İsim: Şehremaneti Baytar Müfettişi Mehmed Haydar", *Gazi Akademik Bakış*, 16(31), 2022, s.204.

²⁷ BOA.BEO. 870/65188.

²⁸ BOA.BEO.888/66564; BOA.İ.AS. 18/32.

²⁹ Tan, a.g.t., s. 38,45,46.

³⁰ BOA.BEO. 905/67825.

olmak üzere bunların totalde 900'ü Odessa limanında hazır hale gelmişlerdir.³¹ Bunun bedeli olan yaklaşık 21.000 Osmanlı lirasının Tesiat-ı Askeriye İlanesinden ödenmesine karar verilmiştir.³² Aynı yıl sayıları giderek artan, dolayısıyla hayvan açığı da paralel bir seyir arz eden Harbiye Mektebi öğrencileri için de bir alım söz konusudur. Bu çerçevede Askeri Mektepler Nezareti'nin onayına binaen süvari bölüğü hayvan mevcudunun 251 baş hayvan alımıyla birlikte 390'a yükseltilmesi karara bağlanmıştır.³³ Ancak bunların nereden tedarik edileceği bilgisine ulaşılamamıştır. Yine 1897'de Tophane-i Amire için de hayvan alımı söz konusu olmuştur. Tophane Meclis'inin Yıldız Sarayı'nın dikkatine sunulan bir yazısı bu anlamda kayda değerdir. Zira ilgili kayıta bataryalardaki hayvan eksikleri nedeniyle Tophane'de neredeyse talim yapılamayacak duruma gelindiği, bu nedenle askerin eğitiminin eksik kaldığı bildirilmektedir. Meclis durumun aciliyetini ifade etmek üzere eğer kısa zamanda istenilen düzeyde bir alım yapılmazsa resmi günlerde kullanılmak üzere top sevkiyatının dahi yapılamayacağını bildirmektedir. Buna göre seyyar topçu I. ve II. alayları ile süvari taburunda 900 koşum, 611 binek ve 78 katır bulundurulması nizami tertibi gereği iken bunların halihazırdaki mevcudu 179 baş koşum 66 baş binek ve 8 baş katıra düşmüştür. Mevcut hayvanlar da çoğunlukla *amel-mande* diye tabir olunan yaşlı ve kuvvetten düşmüş hayvanlardır.³⁴ Böylece Tophane de hayvan eksliği tamamlanması gereken bir birim olarak 1897 yılı planlamasına dahil olmuştur.

Bin sekiz yüz doksan sekiz yılı, ordu eksiklerinin tamamlanmasında bir hem Macaristan hem de Rusya'nın kaynak olarak değerlendirildiği bir yıl olmuştur. İhtiyaç miktarı 2.154 baş olarak belirlenip bunun 1.100 kadarının Macaristan'dan ve kalanının Rusya'dan tedariki uygun bulunmuştur. Macaristan'dan satın alınacak hayvanların 630'u süvari bineği 470'i topçu hayvanıdır. Rus müteahhit yine Çerapakin iken Macar müteahhidin aynı zamanda Temeşvar fahri Şehbenderi olan Şvimir³⁵ olduğu öğrenilmektedir. Arşiv kayıtları müteahhitle yapılan kontratın

³¹ BOA.BEO. 919/68904.

³² BOA.İ.HUS. 52/59.

³³ BAO.BEO. 649/48621.

³⁴ BOA.Y.MTV. 153/70.

³⁵ Akay bu ismin aslını Josef Schwimmer olarak vermektedir.

ayrıntıları hakkında da veri sunmaktadır. Buradan anlaşıldığına göre kontrat içeriğinde alınacak hayvanların yaş aralıkları, irtifaları ve donları üzerinde anlaşılmıştır. Süvari bineklerinin yarısı kır donda diğer yarısı sair donlarda olacaktır. Yaşlarının dört ile yedi aralığında olması üzerinde anlaşılmıştır. Topçu hayvanları da dört ile altı yaş aralığında olacaklardır. Süvarilerin irtifalarının 147-152 cm. aralığında topçularının 153-160 cm. aralığında olması istenmiştir. Osmanlı hükümetinin bu alım için görevlendirdiği isim de bellidir; Çifteler Çiftliği Müdürü Vahid Bey Macaristan'da görevlendirilen mübayaa komisyonunun başına getirilmiştir. Yapılacak alımın Osmanlı hazinesine tüm diğer masraflarıyla birlikte toplam maliyeti yaklaşık 29.500 lira olarak hesaplanmıştır.³⁶

1897 tarihli Askeri Reform kararı II. Abdülhamid'in 1899 tarihli bir iradesi ile onaylanmıştır. Dolayısıyla ordu atını Harbiye Nezareti bünyesinde oluşturulacak remont sistemi ile ordu çatısı altında üretecek olan sistem ancak bundan sonra işletmeye konulabilmiştir. Sistem kendisine kaynak olarak ülkenin atçılık bakımından en zengin bölgeleri olan Suriye ve Irak topraklarını ve Anadolu'nun kadim bazı üretim alanlarını seçmiştir.³⁷ Bu nedenle 1899 yılı ve sonrası alımlarda bu kararın yansımalarının seçilebilmesi doğaldır. Nitekim 1899 yılında I, II. Ve III. Ordular süvari ve topçu hayvan eksikleri Bağdat, Halep, Musul ve Hüdavendigâr vilayetleri ile İzmit sancağından tedarik edilmesine karar verilerek ilk etapta 2.000 süvari bineği satın alınmıştır. Daha sonra bunların sayısının aynı kaynaklardan temin edilecek hayvanlarla 3.555'e yükseltilmesine ve yine aynı vilayetlerle İzmit sancağından ayrıca topçu alayları için 2.452 baş hayvan temin edilmesi kararlaştırılmıştır.³⁸

Sonuç

Sonuç itibarıyla Osmanlıların tımar sisteminin tasfiyesi sonrası yetiştiricilik kaynaklarının büyük bir darbe aldığı, hükümetin bu krizi aşmak üzere 1850'li yıllardan itibaren dış piyasalara yöneldiği, bu yönelişin de başka bir yetiştiricilik sorunu olan halk yetiştiriciliğini

³⁶ BOA.Y.MTV. 178/154; BOA.Y.MTV. 175/370; BEO. 1144/85797; BOA.BEO. 1142/85600.

³⁷ Tan, a.g.t., s.45,46.

³⁸ BOA.BEO. 1257/94250.

zedelediği görülmüştür. Dışarıdan hayvan satın alımı 1860'lı yılları takiben sıklaşmış, özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası süreçte ortaya çıkan hayvan açıklarıyla birlikte adeta bir teamüle dönüşmüştür. Osmanlı hükümeti savaş sırasında ordu atı eksiğinin stratejik değerinde bir sorun olduğunu görmüşse de kendi düzenli üretim kaynaklarını tüketmiş olduğundan ithal ikamesini sürdürmek durumunda kalmıştır. Yerli ve milli bir mesele olan orduların nizami tertiplerinin temini, yerli ve milli olmayan bir çözümle dış piyasalardan karşılanmaya devam edilmiştir. Konunun Hazineye olan yıpratıcı etkisi de deneyimlendiğinden hükümet çevrelerinde 1880'leri takiben artan bir sıklıkta ordu ihtiyacının iç kaynaklardan karşılanması gerektiği telaffuz edilir olsa ve bu doğrultuda bazı kayda değer girişimlerde bulunulsa da ordu atı ithalatı sürmüştür. İhtiyacın çok yoğun hissedildiği bir tarihi aralık olan 1890-1900 arası sürece ait incelenen resmi yazışmalar göstermektedir ki Osmanlı hükümeti bu süreçte yabancı kaynak olarak neredeyse tamamen Macar ve Rus atlarını tercih etmiştir. Tek kaynağa bel bağlamaktan kaçınmıştır. Böylece olası bir ithalat engeline karşı kendine alternatif bir kaynak yaratmaya çalışmıştır. Dışarıdan tedarik edilen atların yoğunluğunu top çekmeye yarayacak ağır ve cüsseli koşum hayvanları oluştursa da çok sayıda süvari bineği de satın alınmıştır. Osmanlılar süvari bineği tedarikinde kendi kaynaklarını da kullanmaya çalışmışlar, bu noktada özellikle Arap atı yetiştiricilik bölgeleri olan Suriye, Irak coğrafyasının üretim potansiyeline güvenmişlerdir. Orduların at ihtiyacının tedarikine hükümet büyük önem atfedip kaynak ayırmaya özen göstermiştir. Yine de çoğu zaman mali sebeplerle at alımları gecikmiştir. Zira vilayetlerin gelirlerinden karşılanması gereken bu masraf çok yerde yerel yönetimlerin önceliklerinin farklı olması nedeniyle karşılanamamıştır. Fon eksiği nedeniyle ele alınan süreçte orduların nizami tertipleri olan hayvan sayısının çok altında kalan mevcutlarla görev yaptığı anlaşılmıştır. Bu da 93 Harbinin gösterdiği üzere cephede ve cephe gerisinde önemli sorunlara neden olmuştur.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (BOA.A.MKT.MHM.)

281/75; 361/35; 437/30.

Bab-ı Ali Evrak Odası (BOA.BEO.)

358/26813; 339/25415; 477/35703; 649/48621; 682/51129; 853/63931;
862/64587; 865/64822; 870/65188; 888/66564; 905/67825; 919/68904;
1142/85600; 1144/85797; 1257/94250.

Dahiliye Mektubi Kalemi (BOA.DH.MKT.)

146/47.

Hariciye Nezareti Siyasi (BOA.HR.SYS.)

1237/11; 1356/14.

İrade Askeri (BOA.İ.AS.)

18/32.

İrade Dahiliye (BOA.İ.DH.)

513/34933; 611/42611; 753/61484.

İrade Hariciye (BOA.İ.HR.)

276/16830.

İrade Hususi (BOA.İ.HUS.)

52/59.

İrade Meclis-i Mahsus (BOA.İ.MMS.)

122/5250.

Yıldız Resmi Maruzat (BOA.Y.A.RES.)

11/58.

Yıldız Askeri Maruzat (BOA.Y.PRK.ASK.)

62/33; 94/6; 67/46; 94/36.

Yıldız Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (BOA.Y.PRK.MYD.)

15/44.

Yıldız Mütenevvi Maruzat (BOA.Y.MTV.)

60-101; 120/100; 153/70; 175/370; 178/154.

Kitap ve Makaleler

Akay, Tolga, *Osmanlı Ordusunda At (1856-1908)*, İstanbul, 2021.

Akay, Tolga, "19. Yüzyılda Macaristan'dan At İthalatı Ve Osmanlı Atçılığına Etkileri", *Vakanüvis*, 6 (Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı), 2021, s.30-51.

Aral, Nurittin Aral, *Türkiyede Yetiştirilen Hayvan Türleri Yetiştiricilik Tarihi ve Teknolojisi (1923-1931)*, Ankara, 1974.

Batu, Selahattin, *Türk Atları ve At Yetiştirme Bilgisi*, Ankara, 1938.

TAN, Seda, *Osmanlı Devleti'nde At Yetiştiriciliği (1842-1918)*, Basılmamış Doktora Tezi, Antalya 2015.

Tan, Seda, "Osmanlı Devleti'nin Sığır Vebası Mücadelesinde Unutulmuş Bir İsim: Şehremaneti Baytar Müfettişi Mehmed Haydar", *Gazi Akademik Bakış*, 16(31), 2022, s.191-211.

EKLER

Ek 1. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Fotoğraf Albümü Koleksiyonu, Bağdat'ta Mübaya Olunan Atlar: sıra numarası 16



Ek 3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Fotoğraf Albümü Koleksiyonu, Bağdat'ta Satın Alınan Atlara Ait Bilgiler

Katalog No	Yıl	Araştırma No	Yazar	Eserin Adı	Eserin Türü	Eserin Durumu	Eserin İçeriği	Eserin Boyutları	Eserin Değeri	Eserin Satın Alınma Tarihi	Eserin Satın Alınma Yeri	Eserin Satın Alınma Bedeli	Eserin Satın Alınma Şekli	Eserin Satın Alınma Amacı	Eserin Satın Alınma Yolu	Eserin Satın Alınma Kaynağı	Eserin Satın Alınma Durumu	Eserin Satın Alınma Notları	Eserin Satın Alınma Açıklamaları	Eserin Satın Alınma Diğer Bilgileri	
																					Yazarın Adı
1000	1918	1000
1001	1918	1001
1002	1918	1002
1003	1918	1003
1004	1918	1004
1005	1918	1005
1006	1918	1006

Extended Abstract

The Ottoman Empire was a political organisation in which equestrian culture reached an advanced level. Undoubtedly, the significant share of the Central Asian steppe tradition was a decisive factor in this. On the other hand, the state also assumed the role of patronising and encouraging this tradition with the breeding institutions it opened. Thus, the Ottomans became one of the few states that had large cavalry forces at a time when the horse was the backbone of the army forces and could feed this force with their own internal dynamics. However, within the political, military and economic variables of the XIXth century, when the state was going through a process of dissolution, horse breeding was also subjected to a serious decline. The most important reason for this development was the inability to create a new and permanent source to supply animals to the cavalry forces, especially after the abolition of the timar system. Although some breeding farms belonging to the Palace were opened as of the reign of Selim III, this initiative could not reach a level that would enable the supply of animals for a large army. Thus, the need for horses for the reorganised army became one of the main military problems of the state. However, the strategic dimension of this problem was only realised in the 1860s. Because even during the Crimean War, the first major war of the second half of the 19th century, the government did not experience any significant problem in the supply of army horses from domestic markets. However, in a move that was still deemed profitable, animals transported to the conflict zone by the allies after the war were purchased. After the said purchase, it became a custom to supply army horses from outside. Purchasing from local growers for this purpose has become a second source of supply. The government has made the procurement of horses from foreign markets a permanent practice. The fact that army horses were procured from abroad resulted in the withdrawal of the people who made a living from horse breeding after a while. As the demand for horse breeding decreased, local breeds lost their original characteristics and became the subject of great degeneration.

The detrimental effect of this policy was realised in the 1860s due to the costs it imposed on the Ottoman treasury. The government, having experienced that the procurement of horses from abroad seriously shook the state budget, started to look for ways to procure army horses from domestic markets. For this reason, upon the suggestion of Dar-ı Şura-yı Askerî in 1863, III. Since the Selim period, the breeding farms, which have been tried to be organized specifically for horse breeding, have been focused on. The most remarkable example of these farms at the time was the Çifteler Farm established near Eskişehir (in the territory of Hüdavendigâr province). Based

on the example of Çifteler Farm, the government decided to establish military breeding farms and procure army horses from these farms. Within the framework of this decision, which was taken in line with the recommendations of the Military Council, on the one hand, measures were taken to increase the production capacity of Çifteler and on the other hand the organisation of military farms was initiated with at least one in each army region.

By the beginning of the 20th century, the number of these farms had reached six; Çifteler in the 1st Army region, Sultansuyu in the IVth Army region (Malatya), Çukurova in the Vth Army region (Adana), Alhamra in the Vth Army region (Aleppo), and Veziriye Farms in the VIth Army region (Baghdad) and Harbine, which replaced Veziriye. These were the main production institutions for military horse breeding that emerged under the umbrella of the army. Each of them was established and developed at a different point in the process until the early 1900s. However, trying to supply all the horse needs of the regiments from these farms alone is a production goal that excludes private breeding activities from the production process and is therefore almost impossible to realise. The negative consequences of this unnatural production line were dramatically revealed during the Ottoman-Russian War of 1877-1878. During the war, serious problems were experienced in the supply of horses for the cavalry on the fronts and in the execution of supply and subsistence services behind the fronts. When the losses caused by the war conditions are added to this, the strategic dimension of the issue in terms of state security almost compelled the administration of Abdülhamit II to reconsider the breeding and production activities. Thus, a radical restructuring process was initiated in both military and civilian horse breeding works. The most distinctive aspect of this process is that it envisages the re-participation of folk farming in production activities.

Following the 93rd War, the first of the military developments in the development of horse breeding was the establishment of the Administration-i Umumiye. In 1879, with this development, all kinds of breeding activities were tried to be gathered under one roof. In addition, with a regulation written on the same date, the main principles of breeding and production activities and the methods and measures to be followed in this field were determined. The most important of these methods was the distribution of breeding stallions to the provinces for the purpose of breeding local breeds. Thus, a step was taken to involve private breeders in the production process and the breeding line followed was tried to be saved from its unnatural structure. However, the breeding project could only be initiated in 1892 with the regulation that determined the details of the implementation. The task of supervising the

project was assigned to the Baytar Committee, which was established with the same regulation.

In the post-93 War period, the most remarkable regulation in the rehabilitation and production activities carried out on the army front was the Military Tensikat of 1897. This regulation, determined by a high-level committee within the Seraskership, is categorised under four main headings: incentives, taxation, military farms and remont practices. The rationale for its emergence was the problem of 'completing the army's livestock shortage', which had not been resolved since the abolition of the timar system. The army staff, aiming to bind this problem to a certain set of principles, decided to adapt the remont method, which had been successfully applied in European countries such as France and Germany, which had reached an advanced level in the field of breeding, to the Ottoman military order. This meant that both the organized provisioning of animals with regimental arrangement and the fulfillment of wartime needs would be undertaken and supplied by the military. The two main elements of this method, which differentiated the task of raising military-quality horses from others and left it to the responsibility of the army, were remont foal depots and purchasing commissions. Therefore, one of the first actions after the approval process of the 1897 arrangement was to work on the organisation of purchase commissions that would procure foals from local breeders and remont foal depots where these foals would be cared for and trained.

With the 1897 regulation, the military farms, which had been organised as the main breeding and production channels of the army until this date, gained a different institutional identity. The new function of these farms, headed by Çifteler, was determined as the breeding of local breeds in order to provide qualified animals for the foaling depots. Therefore, it was decided to increase their number and to support them in terms of breeding staff. In addition, horse exports were taxed to create a financial resource for breeding and production activities. Although it was planned to procure stallions for breeding from abroad with the income obtained, this could not be achieved due to the problems arising from the implementation.

Following the proclamation of the Constitutional Monarchy II, there was a short-term pause in the breeding and production activities that had gained great momentum after the Ottoman-Russian War of 1877-1878. Military farms, for the development of which great efforts had been made since 1863, were abolished at 1908 and their valuable breeding staff was liquidated. However, the government, especially in line with the warnings from the Ministry of War, considered this practice a mistake after a while and tried to compensate for it. Commissions consisting of experts from the Ministry of Finance, the Ministry

of War and the Ministry of Agriculture were established and ways were sought to make effective use of military farm lands. The most remarkable development of this process was the separation of breeding and production areas and their being left to the responsibility of the relevant ministries. While the responsibility of conducting horse breeding activities was transferred to the Ministry of Agriculture, the Ministry of Warfare assumed the function of production for the army. After this, the 'remount' organisation, which had been tried to be adapted to the Ottoman army since before the Second Constitutional Monarchy, took a mature form. The Ministry of War established remount foal warehouses on the lands allocated to its share from the military farm lands, and also attempted to expand the purchasing commissions, another important element of the organisation. The working principles of the organisation were clarified with a regulation prepared.